

EVALUAREA AUZULUI FONEMATIC LA COPII PREȘCOLARI

*Dorofeeva Ala, logoped,
IP Școală primară.-grădinița 199, grad didactic I*

Rezumat

O bună evaluare a auzului fonematic poate să asigure și o bună planificare a obiectivelor, ceea ce este esențial, dacă dorim ca copilul să înregistreze progrese.

Stabilirea unei relații cu copilul și părintele prin interacțiune constituie baza oricărei evaluări calitative.

Evaluarea și tratamentul auzului fonematic se află într-o strânsă legătură și ambele trebuie să decurgă în paralel.

Trebuie să fim pregătiți pentru a reevalua, ce poate și ce nu poate îndeplini copilul, pe măsură ce tratamentul progresează. Aceasta presupune o modificare în timp a rezultatelor evaluării auzului fonematic și a planului obiectivelor.

An appropriate evaluation of phonemic hearing is capable to assure a good planning, that is essential, if we want the child to record progress.

Establishing a relationship with the child and parent are the basis of interaction through any qualitative assessment.

Phonemic hearing assessment and treatment are in close contact and both must arise in parallel.

We must be prepared to reevaluate, what can and what cannot be done by the child, as the treatment progresses. This requires a change in the time of the evaluation results of phonemic hearing and plan objectives.

Auzul fonematic - particularitate importantă a auzului uman prin care sunetele vorbirii sunt percepute ca elemente semantice sau foneme.

Auzul fonematic se structurează în raport cu structura sonoră a limbii materne; analizatorul auditiv își are receptorul în organul lui Corti, situat în melc (cochlee), iar primul neuron senzitiv în ganglionul spiral, alcătuind nervul cohlear, care face sinapsă în nucleii acustici (cochleari) din protuberanța, apoi trece de partea opusă a liniei mediane, formând calea acustică centrală, până la corpul geniculat medial. Aici se face sinapsă cu ultimul neuron al căii acustice, care merge până la capătul cortical al analizatorului acustic, situat în lobul temporal (circumvoluția lui Heschl, campul 41), unde se proiectează punct cu punct cochleea.

Tulburarea auzului fonematic se refera la lipsa de maturizare a acestei particularități și la lipsa de exersare a laturii expresive a limbajului verbal, prin nerealizarea elementelor prozodice. Fonemul este o unitate senzorio-motorie de pronunție, iar la emiterea lui contribuie atât latura acustică, cat si cea kinestezic-articulatorie ale sunetelor. [1.p.65]

Auzul fonematic joacă un rol important în discriminarea sunetelor, silabelor și a cunoștințelor ca unități specifice limbajului. El se deosebește de auzul fizic și nu se confundă cu acesta. Un om poate să aibă un auz fizic foarte și un auz fonematic foarte slab. Când auzul fonematic este deficitar, recepția limbajului este și ea deficitară și nici emisia vorbirii nu este corectă; de aceea trebuie să se acorde o atenție deosebită tulburărilor de vorbire care au drept cauză deficiențe ale auzului fonematic.[2, 4, 5]

Examinarea funcției auditive

Pentru stabilirea tulburărilor de natură audiogenă este necesară examinarea capacității auditive și a auzului fonematic. În acest scop se folosesc probele acimetrice, respectiv determinarea distanței la care se percepe vorbirea în șoaptă (6-8 m). Dacă se constată dificultăți în recepționarea cuvintelor emise prin vorbirea șoptită, logopedul va trece la vorbirea normală, excluzând labiolectura (fie își acoperă gura, fie va întoarce copilul cu spatele). În acest mod se examinează capacitatea receptivă numai pe bază auditivă. Atunci când se suspectează abateri de la auzul normal, se va trece la examinarea audiometrică, determinând capacitatea auditivă aeriană și osoasă. Dacă auzul este normal, se va trece la examinarea auzului fonematic. Pentru evaluarea auzului fonematic trebuiesc urmărite următoarele obiective:

- modul, cum înțelege copilul vorbirea noastră;
- reacțiile copilului la instrucțiunile noastre;
- dacă rezolvă bine sarcinile;

Putem constata, dacă sunt probleme cu auzul fonematic, urmărind comportamentul și reacțiile spontane ale copilului în timpul examinării:

- distanța de la care copilul aude și decodifică vorbirea șoptită ;
- dacă în timpul examinării, reproduce cele auzite și în ce fel;
- dacă din câteva cuvinte a dedus propoziția;
- dacă face apel la labiolectură;
- dacă s-a așezat în așa fel, încât una din urechi să fie îndreptată către examinator;
- cum reproduce sunetele perechi, cuvintele paronime, și cele cu punct de articulație apropiat;

Examinarea auzului fonematic

Acest tip de examinare face referire la capacitatea individuală de a recepta și diferenția fonemele între ele în procesul articulării. Examinarea auzului fonematic se face față în față cu copilul, se vor pronunța paronime, dar se va exclude labiolectura. Pentru diferențierea fonematică se pot utiliza și cuvinte fără sens numite „logatomi”. Examinarea auzului se realizează prin reluarea probei de auz fonematic, la care se mai adaugă utilizarea aparatului de diferențiere fonematică. Această examinare arată diferența dintre vorbirea corectă și cea greșită. Cazurile care prezintă dificultăți majore de diferențiere fonematică vor fi trimise la ORL pentru o examinare mai amănunțită și pentru efectuarea audiogramei.[2, 3, 5]

Am alcătuit și implementat în practica mea probe pentru evaluarea auzului fonematic cu barem, notificări, anexe. Setul a fost completat și utilizat in dependentă de vârsta și capacitățile copilului preșcolar și conține:

- Probe de examinare a acuității auditive, perceperea vocii șoptite, a cuvintelor emise de la distanțe variabile, discriminarea și localizarea auditivă a surselor sonore;
- Probe de percepție fonematică percepția sunetelor, integrarea sunetelor în silabe și a silabelor în cuvinte. Tipul de erori omisiuni, inversiuni, înlocuiri, deformări etc;
- Probe de diferențiere fonematică a sunetelor surde de cele sonore și a sunetelor cu punct de articulare apropiat;
- Probe de analiză și sinteză fonetică: identificarea sunetului în cuvânt, recunoașterea poziției sunetului, capacitatea de sinteză a sunetelor în silabe și a silabelor în cuvânt.

Concluzii:

1. Rezultatele utilizării probelor de evaluare au confirmat faptul, că majoritatea copiilor au probleme în diferită măsură la auzul fonematic.
2. M-am convins de avantajele utilizării TIC -ului în activitatea de evaluarea a auzului fonematic.
3. Cadrele didactice, părinții conștientizează importanța evaluării timpurii a auzului fonematic, care stă la baza vorbirii corecte.

Bibliografie:

1. Burlea Georgeta Dicționar explicativ de logopedie. Polirom-2011.
2. Olărescu Valentina Logopedia. Perspectiva diagnosticului logopedic. Chișinău-2008
3. Vărășmaș Ecaterina 8 LOG program de exerciții logopedice pentru remediarea dislaliei. 2009
4. Волкова Г. Л. Вопросы дифференциальной диагностики. Учебно-методическое пособие СЕЮ, Детство-пресс, 2004-144с.
5. Дьякова Н. И. Диагностика и коррекция фонематического восприятия у старших дошкольников. ТЦ Сфера, 2010- 64с.

DEZVOLTAREA ABILITĂȚILOR DE COMUNICARE LA COPIII CU TSA CU AJUTORUL ISTORIILOR SOCIALE

Cenușă Ina, logoped AO "SOS Autism"

Abstract. Social stories are individualized short stories that depict a social situation that your child affected by autism may encounter. These social stories are used to teach communal skills through the use of precise and sequential information about everyday events that your child may find difficult or confusing, thus preventing further anxiety on the part of your child.

In its most basic sense, a social story is a short story with realistic pictures which is intended to help an autistic child, teen, or adult to better understand and/or navigate his or her world.

Key words: autistic spectrum disorders, social histories, communication skills

Copiii cu tulburare din spectrul autist (TSA) au adeseori dificultăți în achiziționarea abilităților sociale, precum și abilitățile de comunicare. Există diferite strategii, instrumente concepute de experți pentru a ajuta copiii cu TSA. Unul din aceste instrumente sunt istoriile sociale create special pentru acești copii.

Istoriile sociale au fost conceptualizate în anul 1991 de medicul pediatru, cercetător în domeniul autismului, dr. Carol Gray, cu intenția de a contribui la sporirea aptitudinilor și comportamentelor sociale ale copiilor cu TSA. Acestea sunt scurte descrieri ale unei situații

particulare, evenimente sau activități specifice, care includ informații specifice despre "ce" și "la ce" să se aștepte un copil cu TSA în acea situație. Istoriile sociale sunt folosite pentru a modela o interacțiune socială adecvată, oferind o scurtă descriere a unei situații folosind indicii sociali adecvați, perspectivele altora și un răspuns adecvat recomandat. Majoritatea acestor istorii sociale sunt folosite la copiii cu TSA pentru a educa și a instrui ce trebuie să facă în anumite situații.

Istoriile sociale sunt în general prezentate într-un format de propoziții pentru a descompune o situație socială dificilă în pași care pot fi pe deplin înțeleși. O istorie socială include ștergerea informațiilor irelevante și utilizarea unor cuvinte, termeni sau fraze foarte descriptive care ar permite copiilor cu TSA să înțeleagă pe deplin întreaga situație specifică. Printre aptitudinile sociale care pot fi învățate cu ajutorul isporiilor sociale se numără: identificarea indicațiilor importante într-o anumită situație, înțelegerea punctului de vedere al altei persoane, respectarea regulilor și rutinelor etc.

Povestirile sociale pot fi folosite pentru [2, vizitat 11.10.2018]:

- ca strategie comportamentală (de exemplu, ce trebuie să facă atunci când este furios, cum să facă față obsesiilor);
- a ajuta o persoană să facă față schimbărilor survenite pe neașteptate în rutina zilnică (de exemplu, absența profesorului, mutarea lucrurilor personale, factori meteo);
- dezvoltarea abilităților de sociale (de exemplu, împărtășirea unui eveniment, solicitarea de ajutor, mulțumirea);
- ajută să înțeleagă modul în care alții ar putea să se comporte sau să răspundă într-o anumită situație;
- ajută să înțeleagă perspectiva unui copil cu TSA și de ce pot reacționa sau se comportă într-un anumit mod;
- oferă feedback pozitiv unui copil cu TSA despre o abilitate proprie forte sau o realizare pentru a dezvolta stima de sine.

Istoriile sociale prezintă informații într-o manieră literală, "concretă", care poate îmbunătăți înțelegerea unui copil cu TSA despre o situație sau o activitate anterioară dificilă sau ambiguă. Prezentarea și conținutul pot fi adaptate pentru a satisface nevoile diferitelor persoane. Furnizând informații despre ce s-ar putea întâmpla într-o anumită situație și câteva direcții de comportament, putem extinde domeniul de activități în viața unui copil cu TSA și astfel putem reduce anxietatea. Crearea sau folosirea unei istorii sociale ne poate ajuta să înțelegem modul în care copilul cu TSA percepe situații diferite.

Istoriile sociale sunt utilizate, în general, pentru a pregăti copiii cu TSA de a răspunde în mod corespunzător unor situații sau evenimente specifice pe care le-ar putea experimenta în viața lor de zi cu zi. Iată câteva beneficii și motive de dezvoltare a poveștilor sociale pentru copiii cu nevoi speciale [3, vizitat 28.10.2018]:

- ajută copiii cu nevoi speciale să înțeleagă propriul comportament și să cunoască motivele pentru care o persoană se comportă într-un mod specific;
- ajută copiii cu TSA să înțeleagă emoțiile, cum ar fi furia, tristețea și fericirea, precum și modul în care să le abordeze eficient;
- sunt instrumente utile în crearea și menținerea prieteniiilor, precum și includerea copiilor cu TSA în activitățile de grup;

- sunt folosite pentru a învăța copiii cu TSA cum să se alăture activităților, să-și folosească imaginația și să se joace cu alții;
- servesc un instrument de intervenție personalizat pentru a ajuta copiii din spectru să învețe cum să se comporte corect în anumite situații;
- întăresc comportamentul corect sau corectează comportamentul în cazul copiilor cu TSA;
- ajută copiii cu TSA în învățarea autoservirii;
- ajută copiii din spectru să facă față cu ușurință variațiilor schimbărilor și tranzițiilor în viața lor de zi cu zi, precum și evenimentelor stresante pe care le pot avea;
- pot fi folosite pentru a încuraja copiii cu TSA să-și îmbunătățească punctele forte, precum și să ofere un feedback pozitiv pentru aceștia pentru comportamentul corect sau pentru urmarea instrucțiunilor.

Istoriile sociale sunt elaborate individual pentru fiecare copil în parte și pot include lucruri pe care copilul le apreciază sau este interesat. De exemplu, dacă unui copil îi plac dinozaurii, atunci putem face dinozaurii personaje într-o istorie despre școală. Copiii cu TSA adesea percep mai bine informația vizuală, deci este recomandabil ca povestea să includă desene, poze sau chiar obiecte reale.

În cartea sa, *The New Social Story Book*, dr. Carol Gray [1, p 23-77] recomandă un model specific de creare a istoriei sociale. Acest model include mai multe "propoziții" descriptive și de perspectivă. Este absolut necesar de a da o descriere obiectivului propus, de a colecta datele și de a personaliza textul istoriei sociale.

Luăm în considerare scopul primordial al istoriei sociale. Copilul trebuie să înțeleagă de ce și la ce îi este util învățarea acestei abilități.

Colectarea datelor despre situația survenită reprezintă răspunsuri la întrebări de genul: *unde are loc situația? cum începe și se termină? cât a durat? ce se întâmplă de fapt în situație și de ce? cine poate fi alături?* ș. a. Neapărat colectăm informații despre persoană, inclusiv vârsta, interesul, atenția, nivelul abilităților și înțelegerea.

O istorie socială trebuie să aibă un titlu, o introducere, un corp și o concluzie. În descriere se utilizează un limbaj corespunzător persoanei pentru care este dedicată istoria socială. Ar trebui să răspundă la șase întrebări: *unde, când, cine, ce, cum și de ce?* Ar trebui să fie alcătuită din propoziții descriptive și poate să aibă și propoziții de coaching. O propoziție descriptivă descrie cu exactitate contextul, cum ar fi situația, cine este acolo, ce se întâmplă și de ce [4, vizitat 02.08.2018].

Propozițiile descriptive descriu ceea ce fac oamenii în anumite situații sociale și determină unde se întâmplă aceste situații, cine participă la acestea, ce fac acești oameni și de ce. Aceste propoziții răspund, în general, întrebărilor "de ce" într-o situație sau eveniment social. Acestea sunt formulări ale unor fapte și observații care nu conțin ipoteze și opinii și sunt folosite pentru a identifica cei mai importanți factori într-o situație socială. Un exemplu de propoziții descriptive [1, p.348]: "Uneori este activată o alarmă de incendiu la școală. O alarmă de incendiu este un clopot foarte puternic care este pornit când există un foc adevărat la școală sau când toată lumea se antrenează să iasă din clădire în caz de incendiu. Profesorii, curatorii și directorul ne ajută să ieșim rapid din clădire. Alarma de incendiu este foarte puternică pentru toată lumea să audă."

Propozițiile de perspectivă descriu reacțiile altor persoane astfel încât o persoană să învețe punctul de vedere al celorlalți în jurul acestei situații. Aceste propoziții descriu stările interioare ale oamenilor, cunoștințele, motivațiile, gândurile, sentimentele, starea fizică și starea lor de

spirit. Propozițiile de perspectivă reprezintă reacțiile oamenilor la o situație, astfel încât o persoană să poată afla cum percep alte persoane evenimente diferite. Continuarea exemplului anterior: "O alarmă de incendiu nu deranjează pe toți oamenii. Profesorii, curatorii și directorul pot să nu înțeleagă de ce alarma de incendiu mă deranjează. Uneori, se pot supăra pentru că nu ies destul de repede sau nu înțeleg ce să fac. Obligația lor este să mă scoată din clădire cât mai curând posibil, ca să fiu în siguranță în cazul unui adevărat incendiu".

Propozițiile de directivă descriu modul de acțiune dorit sau adecvat într-o anumită situație. Aceste propoziții sunt construite într-o formă afirmativă, explicând în termeni pozitivi ce comportament este așteptat de la copilul cu TSA. Propozițiile de directivă trebuie folosite cu mare grijă astfel încât să nu limiteze alegerea unei persoane. Cu cât mai multe propoziții de directivă se utilizează în istoria socială, cu atât mai multe oportunități există pentru ca un copil cu TSA să reacționeze la o situație socială. Cu cât mai multe afirmații de directivă se utilizează, cu atât mai precise ar trebui să fie prompturile pentru comportamentele copiilor cu TSA.

Propozițiile de directivă sunt formulate doar în mod afirmativ și numai la persoana întâia. De obicei, aceste propoziții urmează după propozițiile descriptive și dau explicații care este răspunsul așteptat la un prompt sau la o situație. Acest tip de propoziții, de obicei încep cu: "*Pot încerca ...*", "*Voi încerca ...*" sau "*Voi lucra la ...*". Un asemenea exemplu este: "*Voi încerca să rămân calm când o alarmă de incendiu sună*".

Propozițiile de control definesc strategii pe care un copil cu TSA le poate folosi pentru a-și aminti sau înțelege istoria socială. Acestea sunt de obicei adăugate după ce s-a studiat împreună cu copilul cu TSA istoria socială. Sunt propoziții scrise de către copilul cu TSA sau este redactată la sugestia sa. Exemplu de propoziție de control: "*Când se aude o alarmă de incendiu, gândește-te la dinozauri și cum se urmăresc ei reciproc ieșind din pădure, pentru a scăpa de meteoriții de incendiu*".

Este de o importanță majoră de a nu folosi prea multe propoziții de directivă sau de control în istoria socială, altfel există riscul de a o transforma într-o "istorie anti-socială" - un set de cerințe și comenzi.

După scrierea istoriei sociale, se poate completa cu poze care sunt semnificative pentru copilul cu TSA și care îl vor ajuta să reșină istoria.

Propozițiile afirmative sunt folosite pentru a susține sau a întări semnificația afirmațiilor. Acestea pot fi utilizate împreună cu propoziții de directivă, de perspectivă sau descriptive [3, vizitat 28.10.2018].

Propozițiile cooperative învață un copil cu TSA să realizeze sau să înțeleagă rolul important jucat de alte persoane într-o anumită situație sau activitate.

Propozițiile parțiale sunt folosite pentru a încuraja un copil cu TSA să facă niște presupuneri cu privire la răspunsul corect din partea lui și din partea altor persoane în anumite situații. Aceste propoziții sunt recomandate atunci când un copil din spectru a dobândit deja o înțelegere suficientă a situațiilor sau evenimentelor specifice, precum și acțiunile și comportamentele adecvate și preconizate pentru fiecare situație sau eveniment.

Exemple de istorii sociale [4, vizitat 02.08.2018]:

Vreau să strig pe cineva pe nume

- Când vreau să vorbesc cu cineva, pot să merg la acea persoană și să vorbesc cu el.
- Acesta este un act politicos.

- Când oamenii sunt strigați pe nume, aceasta sustraje și ceilalți oameni din cameră, toată lumea este distrasă.
- Dacă îl strig pe cineva pe nume, atunci oamenii ar putea crede că nu știu cum să mă comport.
- Mă pot apropia de oameni dacă vreau să vorbesc cu ei.

Vreau cu adevărat să spun ceva

- Uneori vreau să spun ceva atât de mult, încât mi se pare că trebuie să o spun chiar acum.
- Este foarte important să aștept până ce cealaltă persoană nu mai vorbește.
- Chiar dacă pare important, poate să aștepte.
- Voi fi mai bine ascultat dacă aștept cu răbdare.
- Când întrerup, doar îi face pe oameni supărați.
- Oamenii încep să ghicească: "Ce este în neregulă cu el?", "De ce nu poate aștepta?"
- Dacă pot să aștept, le pot spune mai târziu.

În cartea sa *The New Social Story Book*, dr. C. Gray, a elaborat direcții orientative cu privire la modul de utilizare eficientă a istoriilor sociale. Acestea se orientează spre:

- Planificarea frecvenței, adică cât de des și unde, povestea va fi revizuită împreună cu persoana respectivă.
- Găsirea unor modalități de a susține istoria, spre exemplu, se crează un poster cu o expresie cheie din istoria socială.
- Prezentarea istoriei sociale persoanei într-un moment în care toată lumea se simte calmă și relaxată, folosind o abordare directă.
- Monitorizarea eficienței istoriei sociale și dacă aceasta funcționează conform obiectivului propus.
- Modul de stocare a istoriilor sociale.

Atunci când un copil cu TSA poate citi, părintele poate prezenta istoria citind-o de două ori. Apoi, copilul poate citi singur istoria socială o dată pe zi.

În cazul în care un copil cu TSA nu știe să citească, atunci părintele poate face o înregistrare audio sau video, în timp ce promptează copilul cu TSA să întoarcă pagina mapei ce conține istoria socială. Promptul poate fi un apel sau o sugestie verbală că este timpul de întors pagina.

Copilul cu TSA ascultă și "citește" o istorie socială o dată pe zi. Atunci când o copilul cu autism dezvoltă abilitățile descrise în istoria socială, putem reduce treptat utilizarea sa. Acest lucru se poate face prin reducerea numărului de citire a istoriei sociale săptămână, ca mai apoi să se amintească doar o dată pe lună sau când este necesar. O altă modalitate de a reduce a utilizării este de a rescrie istoria, eliminând treptat din propozițiile de directivă.

Povestirile trebuie să facă apel la interesele persoanei pentru care sunt scrise și să evite utilizarea cuvintelor care pot provoca anxietatea sau suferința persoanei. Conținutul și prezentarea istoriilor sociale ar trebui să fie adecvate vârstei și nivelului de înțelegere al persoanei. Se utilizează fotografii adecvate vârstei, pictograme sau desene cu text pentru a ajuta persoanele care au dificultăți de lectură sau pentru copii mai mici.

O istorie socială poate fi utilizată și ca o "poveste de seară", citită împreună cu copilul înaintea de somn în loc de o carte cu povești. Istoriile sociale se pot citi copilului zilnic sau aleator pe parcursul săptămânii.

Cercetările existente la momentul actual sugerează că istoriile sociale pot fi eficiente în îmbunătățirea comportamentului adaptiv și reducerea comportamentului dedorit, în special atunci când sunt utilizate împreună cu analiza comportamentală aplicată (ABA) [4, vizitat 02.08.2018]. Cu toate acestea, copiii din spectrul autismului pot utiliza metodă doar în cazul în care comunica cu propoziții care unesc idei diferite.

În urma efectuării mai multor studii în grupuri mici de copii cu TSA de vârstă școlară au arătat eficacitatea utilizării istoriilor sociale. Istoriile sociale sunt considerate eficiente, dar numai dacă se potrivesc cu abilitățile de comunicare ale copilului. Ca și în cazul multor altor intervenții pentru tulburările din spectrul autismului, există necesitatea unei cercetări empirice mai avansate, pe un eșantion mai mare de copii cu TSA pentru a califica istoriile sociale drept intervenție bazată pe dovezi.

Bibliografie:

1. The New Social Story Book, Carol Gray, 2015
2. https://www.autism.com/treating_social
3. <https://www.autismparentingmagazine.com/social-stories-for-autistic-children/>
4. <http://outfund.ru/socialnye-istorii-dlya-detej-s-autizmom/>